

षोडशः पाठः नीतिनवनीतानि

1. विद्या ददाति विनयं विनयाद् याति पात्रताम् ।
पात्रत्वात् धनमाप्नोति धनाद् धर्मः ततः सुखम् ॥ 1 ॥
2. नास्ति विद्यासमं चक्षुः नास्ति सत्यसमं तपः ।
नास्ति रागसमं दुःखं नास्ति त्यागसमं सुखम् ॥ 2 ॥
3. विदेशेषु धनं विद्या व्यसनेषु धनं मतिः ।
परलोके धनं धर्मः शीलं सर्वत्र वै धनम् ॥ 3 ॥
4. वरमेको गुणी पुत्रो न च मूर्खः शतान्यपि ।
एकश्चन्द्रस्तमो हन्ति, न च ताराशतैरपि ॥ 4 ॥
5. सत्यं ब्रूयात् प्रियं ब्रूयात् न ब्रूयात् सत्यमप्रियम् ।
प्रियं च नानृतं ब्रूयादेष धर्मः सनातनः ॥ 5 ॥
6. परोपकाराय फलन्ति वृक्षाः परोपकाराय वहन्ति नद्यः
परोपकाराय दुहन्ति गावः परोपकाराय सतां विभूतयः ॥ 6 ॥
7. अयं निजः परोवेति गणना लघुचेतसाम् ।
उदारचरितानां तु वसुधैव कुटुम्बकम् ॥ 7 ॥

शब्दार्थः

ददाति = देता है। विनयात् = विनय से। पात्रताम् = योग्यता। आप्नोति = प्राप्त होता है। ततः = उससे। नास्ति = नहीं है। समम् = समान। विदेशेषु = विदेशों में। व्यसनेषु = व्यसनों में। परलोके = परलोक में। वरम् = श्रेष्ठ। तमः = अंधकार। हन्ति = मारता है। ब्रूयात् = बोलना चाहिये। परोपकाराय = परोपकार के लिये। फलन्ति = फलते हैं। वहन्ति = बहती हैं। अयम् = यह। परोवेति = पराया। वसुधैव कुटुम्बकम् = सम्पूर्ण धरती ही परिवार है।

अभ्यासः

प्रश्न 1. निम्न प्रश्नों का उत्तर दीजिये -

- (क) विद्या किं ददाति ?
 (ख) किं समं सुखं नास्ति ?
 (ग) कुत्र धनं धर्मः ?
 (घ) कः गुणी पुत्रो अस्ति ?
 (ङ) कथं ब्रूयात् ?
 (च) कस्मै वृक्षाः फलन्ति ?
 (छ) केषां तु वसुधैव कुटुम्बकं भवति ?

प्रश्न 2. निम्न रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए।

- (क) नास्ति सत्यं ..... तपः।
 (ख) ..... धनं विद्या।
 (ग) न च ..... शतान्यपि।
 (घ) ..... ब्रूयात् ..... ब्रूयात्।
 (ङ) उदारचरितानां तु .....

प्रश्न 3. उचित संबंध जोड़ो -

- (क) वसुधैव कुटुम्बकम् - तपः
 (ख) दुहन्ति - विनयम्
 (ग) गुणीपुत्रो - गावः
 (घ) विद्या - वरम्
 (ङ) सत्यं - उदारचरितानाम्

प्रश्न 4. "विद्या" आकारान्त शब्द स्त्रीलिङ्ग की कारक रचना लिखिए।

प्रश्न 5. 'प्राप्' शब्द का लट् लकार एवं लृट् लकार परस्मैपद में रूप चलाइए।

